

**Маъруза: Ихтиролар, патентлар,
интеллектуал мулк ҳақида умумий
тушунчалар.**

Самара берувчи бирор восита бўлиб хизмат қилувчи ҳар қандай таклиф ихтиро деб тан олинishi мумкин.

Ихтиро бўлиши мумкин, янги қурилма, янги услуб, моддалар (кимёвий, физикавий, аралаш, қотишма) қўлланилиши янги мақсадда бўлса.

Тан олинган янгилик, ихтирога муаллифлик гувоҳномаси берилади. Муаллифлик гувоҳномасини олиш учун тегишли жойга қуйидаги хужжатлар берилади:

муаллифнинг аризаси, ихтирони ёритувчи маълумотнома, чизмалар, реферат, янгилик ҳақида хулоса, янгилик ихтиро формуласи, лаборатория синовлари яқунлари, экспертиза акти (янгилик тўғрисида).

Ихтиро ёзуви, ихтиро формуласи ва чизмалари билан асосий хужжат бўлиб, объектни тўла ифодалаш, ихтирони техник мазмунини ёритиши, барча маълумотларни ўз ичига олиши зарур.

Маълумотномада қуйидагилар бўлиши зарур: ихтиронинг номланиши, халқаро классификатор бўйича шифри, ихтиродан фойдаланиш йўналиши, техника соҳалари, ихтиронинг ўхшаш нусхаси ҳақида маълумотлар, ихтиро прототипи, жуда яқин ечими ҳақида маълумотлар, прототипнинг аввалги ишланманинг камчиликлари, ихтиронинг мақсади, ихтиро мазмуни ва янгиликнинг хусусиятлари, аввалги ишланмадан фарқлари, чизмалар, график материаллар, чажарилиш йўллари, услублари, техник - иқтисодий ва бошқа турдаги самарадорлиги, ихтиро формуласи, маълумотлар манбаалари, патент хизмати раҳбари имзоси, муаллифлар имзоси. Ихтиро очик нашр қилиниши учун эксперт кенгашида кўриб чиқилади ва тасдиқланади. Тегишли ташкилотларда кўриб чиқилган ихтиро тан олинса, унга муаллифлик гувоҳномаси берилади.

Ихтирога патент берилиши сўралган талабнома битта ёки ўзаро бир мақсадни ташкил қиладиган даражада ихтиронинг борлик талаби боғланган бирон бир гуруҳга тааллуқли бўлиши мумкин. Ихтиронинг яхлитлиги қуйидаги ҳолларда риоя қилинган ҳисобланади: талабнома ихтиронинг бир объектига мос бўлса, яъни биргина қурилмага, усулга, моддага ёки илгари маълум қурилманинг, усулнинг ва модданинг янгича қўлланилиши;

Йўриқномага кўра ихтиро қилиш биринчилиги патент бошқармасига ёзуви, формуласи ва чизмалари (агар уларнинг ёзувида чизмаларга илова бўлса) бўлган патент бериш учун талабнома тушиб руйхатдан ўтказилган кундан бошланади. Талабномада келтирилган меъёрий маълумотлардан баъзилари мавжуд бўлмаса, у ҳолда етишмайдиган маълумот билан тўлдирилган топширилган кундан бошлаб ҳисобланади.

Таклиф қуйидаги ҳолларда ихтиро деб тан олинмайди: илмий назарий ва математик усуллар; хўжаликни уюштириш ва бошқариш усуллари; шартли белгилар, жадвал, қоида, ақлий операцияларни бажариш, қоида ва усуллари; ЭХМ учун алгоритм ва дастурлар; лойиха ва қурилишнинг, иморатнинг, ҳудуднинг режаланиш схемалари; эстетик талабни қондиришгагина йўналтирилган буюмнинг ташқи кўринишига тааллуқли хулоса; интеграл микросхема топологияси; ўсимлик навлари ва ҳайвонлар насллари; жамоатга гумонийлик ва морал принципларига қарши хулосалар.

Ихтиро объекти. Қурилма, усул, модда, микроорганизм штампи; ўсимлик ва жонивор клеткаси, ҳамда илгари маълум қурилма, усул, модда штампларнинг янгича мақсадда қўлланилиши кабилар ихтиро объектлари бўлишлари мумкин.

Ихтиро объекти қурилма бўлган ҳолда қурилмаларга ихтиро объекти сифатида қуйидагилар киради: қўрилишни тавсифлайдиган белгилар, қурилмани тавсифланиш учун хусусан қуйидаги белгилар фойдаланилади: конструктив элементи борлиги, элементлари орасида боғлиқлик борлиги, элементларининг ўзаро жойлашишлари, элементларини ёки бутун қурилманинг бажарилиш шакллари, хусусан геометрик шакли, элементлари ораларидаги алоқанинг бажарилиш шакли; элементлари параметрлари ва бошқа тавсифлари ва уларнинг алоқалари; элемент ёки бутун қурилма тайёрланган материал; элемент функциясини бажарувчи муҳит.

Ихтиро объекти усул бўлган ҳолда усулларга ихтиро объекти сифатида материал объектнинг устида бажарадиган таъсир жараёни. Усулнинг тавсифи учун, хусусан қуйидагилар фойдаланилади: таъсир ёки таъсирлар йиғиндиси борлиги; таъсирларнинг вақтда бажарилиш тартиби; таъсир, режим моддани фойдаланиш. Микроорғонизм штампини фойдаланиш, ўсимлик ва жониворлар модданинг клеткаларга таъсир этиш шароитлари.

Ихтиро объекти илгари маълум бўлган қурилма. Усул, модда, штампларни янгича қўллаш бўлганида янгича қўлланишга маълум модданинг жамоат талабини қондириш учун биринчи қўлланиши тенг кучли дейилади.

Ихтиро баёнининг зарур маълумоти бор манба қисмларига ёки уларга бутунлайига имо (илова) билан алмаштиришга йўл қўйилмайди (адабиёт манбалари, илгарига ихтиро баёнлари ва иш кабилар).

Ихтиронинг номи унинг мақсадини тавсифлайди, ихтиро мазмунига мос келади, қоида сифатида ХКИиннг рубрикасини аниқлайди.

Ихтиро номи муаллиф номи ёки махсус ном билан тўлдирилиши мумкин ва бирликда келтирилади.

Ихтиро баёнининг мазмуни. Техника соҳасига тааллуқли ихтиро баёни бўлими унинг қўлланилиш соҳаси кўрсатилади. Агар улар кўп бўлса муҳимроғи кўрсатилади. «Техника даражаси» баёни бўлимида ўхшаш ва прототиплар ҳақида маълумотлар келтирилади.

Ихтиро аналоги – бу эгалик (приоритет) санасигача маълум бўлган шу мақсадли восита, унда белгиларининг жамлиги ихтиронинг белгилари жамлигига ўхшаш бўлади.

Прототип – ихтирога ўз белгилари бўйича энг яқинроқ ўхшашидир.

Хар бир аналог ҳақида келтириладиган маълумотга, жумладан прототип ҳақида ҳам информация манбаининг библиографик маълумоти киради, унда таклиф этилаётган ихтиронинг муҳим белгилари билан мос келадиган ҳамда талаб килинган техник ечимни олишга қаршилик кўрсатадиган сабабларини ҳам кўрсатиб аналог белгилари келтирилган бўлади.

Агар аналоглар бир неча бўлса, охиригиси прототип қилиб ёзилади.

Агар ихтиро илгари маълум бўлган қурилма усул, модда ва шу кабиларга тааллуқли бўлиб уларни янгича қўллашга йўналтирилган бўлса, унинг аналоги ўша маълум нарсалар бўлади.

Ихтиро формуласида патент бериладиган унинг мақсадини билдирадиган ва ҳуқуқий қўриқланишнинг хажмини аниқлашда хизмат қиладиган тавсифи келтирилади.

Ихтиро формуласи структураси умумий ҳолат, бир звеноли, кўп звеноли, мустақил пунктли, боғлиқли пунктлилардан иборат.

Бир звеноли формула биргина ихтирони характерлайди ҳолос.

Кўп звеноли формула ривожланган бир ихтирони характерлайди ёки хусусий томонларини ҳам қамрайди. Ушбу мулоҳаза группа ихтироларга ҳам тааллуқлидир.

Бир ихтирони тавсифлайдиган кўп звеноли бир мустақил пунктига эга ва унинг ортидан келадиган боғлиқ пункти бўлади.

Ихтиролар гуруҳини тавсифлайдиган кўп звеноли формула гуруҳнинг барини тавсифлайди. Бунда уларнинг ҳар бири боғлиқлик пунктини қўшган ҳолда тавсифланиши мумкин. Улар боғлиқ бўлмаслик шартига бўйсунган бўлишади.

Ихтиролар гуруҳини тавсифлайдиган формулани баён қилишда қуйидаги қоидага риоя қилинади – алоҳида ихтирони тавсифлайдиган боғлиқмас пункти формуланинг бошқа пунктларига имо қилинади; - боғлиқ пунктлар бўйсунган боғлиқмас пункти билан бирга гуруҳланади.

Ихтиро формуласи боғлиқмас пункти етарли бўлган муҳим белгилар йиғиндисини қамрайди. Сўралаётган ҳуқуқий хажмининг ҳамма ҳолларда намоён бўладиган техник натижани олишга етарли бўлиши таъминланади.

Боғлиқмас пункт одатда муҳим белгиларини қамрайдиган прототип белгилари билан мос келадиган, ихтиронинг мақсадини билдирадиган, чекланган қисмдан тузилади ва фарқли қисми ихтирони прототипдан фарқлайдиган муҳим белгиларини қамрайди.

Чеклавчи қисми фарқланувчисидан шунинг билан фарқланадики («отличающийся тем, что...») деган сўз бирлашмаси билан бўлинади.

Ихтиро формуласини тузиш. Формула ихтиронинг ҳамма муҳим белгилари йиғиндиси билан мантиқий аниқловчиси кўринишида тушунтирилади. У битта гап (жумла) кўринишида ёзилади. Формулада белгилар шундай ифодаланадики, токи унда уларнинг бир хиллиги таминланиш имкони бўлсин.

Қурилма формуласида статик ҳолатда тавсифланади. Формулада элементнинг аниқ бир функцияни бажариш учун ҳаракатчан қилиб кўрсатилиши мумкин.

Ҳаракатни тавсифлаш учун фелни (глаголни) усул белгиси сифатида фойдаланилади учинчи шахс кўпчиликда уларни тасир ҳолида ёзилади. Ихтиро объекти маълум қурилма, усул, моддаларни янги моҳиятда қўлланилса қуйидаги структурадаги формуладан фойдаланилади; «қўлланилиши (маълумки қурилманинг, усулнинг ва шу қабиларнинг номи ёки тавсифи келтирилади) сифатида (кўрсатилган қурилма ва усулнинг янги мақсади келтирилади)».

Ихтиро формуласи талабгор ёки унинг вакили томонидан имзоланади.

Ихтиро баёнининг моҳиятини тушунишда зарур бўлган ҳолларда чизма ва бошқа материаллар келтирилади. Улар матн билан мослаштирилади. Улар график материали, фотосурат, жадвал, диаграмма кўринишларида бўлишлари мумкин. График материаларининг номи келтирилади, унинг паст бурчагида муаллифлар исми шарифлари келтирилади.

Реферат ихтиро баённинг қисқартирилгани. Зарур бўлса унга чизма ёки химик формула киритилади ва унда қўшимча материал ҳам келтириш мумкин. Реферат хажми 1000 босма белгигача бўлиши мумкин. Хар бир вароқ фақатгина бир томондан фойдаланилади, унда қатор кам томонига параллел жойлаштирилади. Талабноманинг хар бир хужжати алохида вароқдан бошланади.

Талабноманинг хужжатлари 210 x 297 мм ўлчамли бўлган оқ қоғоз форматида бажарилади, ихтиро хужжатлари келтирилган қоғоз четларида (гардишларида) фойдаланилмай қолган жойлар ўлчамлари чап, юқори ва қуйи томонларидан 20 мм дан, ўнг томонидан – 10 мм.

Талабноманинг иккинчи ва хар қайси навбатдаги вароғи араб сони билан номерланади. Қора рангдаги шрифт билан икки оралиқдан (интервалдан) бош харфи энг ками 2,1 мм қилиб босилади.

График символлар, лотинча номлар, лотин ва грек харфлари, математик ва химик формулалар қора рангдаги сиёҳ, паста ёки тушь билан ёзилган бўлиши мумкин. Формулалар машинкада печатланган ёки қўл билан ёзилган бўлиши мумкин лекин уларни аралаш холда бажарилишига рухсат этилмайди.

Ихтиронинг график материаллари чидамли силлиқ оқ қоғозга қора ўчирилмайдиган чизиқлар билан рангламасдан бажарилади. Хажми уни 2/3 гача кичрайтирилганида ҳам етарли аниқликни таъминлайдиган бўлиши керак. Сон ва харфларни кавсга айланага олинмайди ва уларнинг баландлиги 3,2 мм дан кам бўлмаслиги керак.

Чизма ёзувсиз бажарилади («сув», «пар», «очик», «епик», «АВ буйича кесма» кабилар бундан истисно). Тўғри бурчакли проекцияда чизилгани керакли (мақул), аксанаметрия ҳам берилиши мумкин. Чизмада ўлчамлар кўрсатилмайди. Чизманинг хар бир элементи ўзаро пропорционал бажарилади. Бир вақтда бир неча шакл жойлашиши мумкин. График қисми элементлари араб санок сони билан белгиланиши ва матн билан мос бўлиши керак.

Графиклар матнда ва формулада келтирилмайди.

Талабнома хужжатларида ахборот, манбалари библиографияси кўринарли қилиб келтирилиши лозим. Хужжатларни имзолайдиганларнинг исми шарифлари келтирилади. Вазифадор шахс имзоласа вазифаси кўрсатилиб мухрланади.

Талабнома муаллиф, унинг меросхўри ёки патент бошқармасида қайд қилинган патент ишонарли орқали патент бошқармасига берилади.